

Ocena habilitacyjnego osiągnięcia naukowego oraz dorobku naukowego dra Jarosława Wilczyńskiego

Dr Jarosław Wilczyński jest z wykształcenia archeologiem a jego praca magisterska dotyczyła obróbki narzędzi krzemiennych. Archeozoologiem został przygotowując rozprawę doktorską w Instytucie Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie, w którym od 2010 r. jest adiunktem. Tematem dysertacji było wykorzystanie dużych ssaków przez ludność kręgu kultur graweckich „łowców mamutów” w Europie Środkowej. Wskazany jako podstawa habilitacji tytuł osiągnięcia naukowego to *Zwierzęce szczątki kostne ze stanowisk kultury graweckiej jako klucz do poznania zachowań paleolitycznych grup łowiecko-zbierackich*, co oznacza ścisłą kontynuację wcześniej podjętej tematyki badawczej. Rezultaty badań wykonanych po doktoracie, których finansowanie zapewniły m.in. kierowane przez niego dwa granty KBN/NCN, zawarte są w sześciu publikacjach umieszczonych w międzynarodowych czasopismach naukowych.

W sumie dr Jarosław Wilczyński jest autorem 67 publikacji recenzowanych, w tym 24 indeksowanych w bazie JCR. Były one cytowane 133 razy (dane z Web of Science). W archeozologii jest to liczba cytowań znaczna, jeśli uwzględnić czas, który upłynął od publikacji, przy ich nieporównanie wyższym „czasie półtrwania” niż w dyscyplinach biomedycznych. Z drugiej strony liczba cytowań jest miarą umiejscowienia dokonań dra Jarosława Wilczyńskiego w światowym obiegu wiedzy daleką od jednoznaczności. Niemal wszystkie jego publikacje są bowiem wieloautorskie i nawet po szczegółowej lekturze każdej z pozycji literaturowych, w której artykuły z udziałem dra Jarosława Wilczyńskiego są cytowane, niełatwo byłoby stwierdzić, którego ze współautorów się w ten sposób honoruje. Trudno postronnemu czytelnikowi precyzyjnie z treści artykułów wyłuskać wkład każdego z autorów a załączone do wniosku deklaracje są w istocie samooceną a nie oceną niezależną. Jest to kłopot, na którym natyka się w dzisiejszych czasach dominacji opracowań zbiorowych w nauce większość recenzentów dokonań naukowych. Nie pozostaje mi nic innego, jak wysilić intuicję w dochodzeniu do maksymalnej obiektywności recenzji. Rozpocznę więc od próby oceny dokonań dra Jarosława Wilczyńskiego przedstawionych w każdej z publikacji umieszczonych na liście „osiągnięcia naukowego”

Publikacja 1

J. Wilczyński, A. Szczepanek, P. Wojtal, M. Diakowski, M. Wojenka & D. Sobieraj 2016. A Mid Upper Palaeolithic Child Burial from Borsuka Cave (Southern Poland). *International Journal of Osteoarchaeology* 26: 151–162.

Publikacja ta dotyczy znaleziska sześciu mlecznych zębów dziecka oraz rozsypanego naszyjnika ze 112 siekaczy tura lub pra-żubra stowarzyszonych z kośćmi mamutów datowanymi na $24\ 850 \pm 200$ lat. Znalezisko to jest interpretowane jako pozostałość po rozwleczonym przez czynniki fizyczne pochówku dziecka udekorowanego naszyjnikiem. Podobne znalezisko naszyjnika znane jest z równowiekowego stanowiska Trenčianske Bohuslavice na Słowacji. Zgodnie z załączonymi deklaracjami współautorów, udział dra Jarosława Wilczyńskiego w przygotowaniu tej publikacji wyniósł 65 % i polegał na „zaplanowaniu oraz wyborze obiektu badań, przeprowadzeniu analizy archeozoologicznej szczątków zwierzęcych, zestawieniu danych, interpretacji wyników badań archeozoologicznych, antropologicznych oraz planigraficznych oraz napisaniu wstępnej wersji manuskryptu”. Do „przeprowadzenia analizy szcząt-

ków ludzkich” przyznaje się współautorka Anita Szczepanek, należy więc domniemywać, że wkład pierwszego autora polegał na interpretacji wyników badań jedynie kości zwierzęcych. Jednak, jak zapisane w publikacji, “small number of bones and teeth of medium- and large-sized mammal excavated in Borsuka Cave makes a more detailed zooarchaeological analysis unfeasible”. Kompletny zespół kopalny został wcześniej przedstawiony w artykule opublikowanym w wydawnictwie macierzystego instytutu: Wilczyński J., Miękina B., Lipecki G., Lõugas L., Marciszak A., Rzebik-Kowalska B., Stworzewicz E., Szyndlar Z., Wertz K. 2012. Faunal remains from Borsuka Cave. An example of local climate variability during Late Pleistocene in southern Poland. *Acta Zoologica Cracoviensia* 52, 111-135. Długa lista zoologów sugeruje, że dr Jarosław Wilczyński zidentyfikował tylko część materiału kostnego z tego stanowiska.

Publikacja 2

B. Kufel-Diakowska, J. Wilczyński, P. Wojtal, K. Sobczyk 2016. Mammoth hunting – Impact traces on backed implements from a mammoth bone accumulation at Kraków Spadzista (southern Poland). *Journal of Archaeological Science* 65, 122–133.

Przedmiotem tej publikacji jest w zasadzie wyłącznie analiza śladów zużycia na krawędziach narzędzi krzemiennych. Nie ma w niej analizy śladów cięcia na kościach. Materiał badawczy obejmował 6 414 rozpoznawalnych kości w próbie 23 381 okazów, z czego 6 375 to szczątki co najmniej 86 osobników mamuta. Rozmieszczenie kości i narzędzi krzemiennych jest precyzyjnie zmapowane na ryc. 3 przedstawiającej wyniki wykopalisk w latach 1968-2002 a więc bez udziału dra Jarosława Wilczyńskiego, który rozpoczął studia doktoranckie w 2003 roku. Zgodnie z załączoną do wniosku deklaracją dr Jarosława Wilczyńskiego, jego wkład „polegał na zaplanowaniu oraz wyborze obiektu badań, zestawieniu danych, interpretacji wyników oraz napisaniu wstępnej wersji manuskryptu”. Aspekty archeozoologiczne są jednak jedynie lakonicznie skomentowane we wstępie, z powołaniem na wcześniejsze publikacje. Rozumiem, że wkład dwójki autorów z początku ich listy dotyczył raczej narzędzi krzemiennych niż materiału archeozoologicznego.

Publikacja 3

J. Wilczyński, P. Wojtal, M. Roblíčkova, & M. Oliva 2015. Dolní Věstonice I (Pavlovian, the Czech Republic) – Results of zooarchaeological studies of the animal remains discovered on the campsite (excavation 1924-52). *Quaternary International* 379, 58-70.

To solidna archeozoologiczna analiza materiału kopalnego ze starszego o kilka tysięcy lat od Spadzistej klasycznego stanowiska Dolní Věstonice I w Czechach, wykonana wspólnie z promotorem doktoratu, dr hab. Piotrem Wojtalem, przy czym wkład dr Jarosława Wilczyńskiego jest przez niego samego oceniany na 70%. Przedmiotem badań była kolekcja licząca 10 419 okazów, spośród których 6 841 zostało rozpoznanych gatunkowo. 1 959 z nich to kości mamuta, 1 641 wilka. Ciekawe, że dowodzące konsumpcji przez ludzi ślady nacinania narzędziami krzemiennymi rozpoznane zostały nie tylko na kościach reniferów i mamutów, ale i pewnej liczbie (co prawda niewielkiej) kości drapieżców.

Publikacja 4

P. Wojtal & J. Wilczyński, 2015. Hunters of the giants. Woolly mammoth hunting during the Gravettian in Central Europe. *Quaternary International* 379, 71-81.

Tematem pracy są zwierzęce szczątki kostne z klasycznych stanowisk w Czechach (Pavlov I, II i IV, Dolní Věstonice I i II) południowej Polsce (Spadzista i Jaksice II). Najistotniejszą konkluzją badań jest stwierdzenie, że udział szczątków mamuta w zespołach kopalnych (a więc prawdopodobnie i diecie ówczesnych ludzi) był stosunkowo niewielki we wczesnym etapie rozwoju kultury graweckiej zaś dominujący w stanowiskach późnograveckich. Jest to interpretowane jako rozwój specjalizacji łowieckich. Nie znalazłem w tekście pracy prób odniesienia do przypuszczalnych zmian ekosystemu powiązanych z klimatem. Prawdopodobnie wynika to z archeologicznych a niekoniecznie paleontologicznych inklinacji współautorów. Zgodnie z deklaracją, udział dr Jarosława Wilczyńskiego w tej pracy wyniósł około 50%.

Publikacja 5

J. Wilczyński (ed.) 2015. *A Gravettian Site in Southern Poland: Jaksice II*. 132 pp. Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN, Kraków.

Jest to opublikowany w formie książkowej przez macierzystą instytucję redaktora zbiór artykułów dotyczących wykopalisk prowadzonych w przypuszczalnym miejscu zapomnianego stanowiska w Jaksicach koło Krakowa. Dr Jarosław Wilczyński zredagował tom, poprzedził go wstępem i zamieścił w nim własne opisy narzędzi krzemieniowych i szczątków kostnych. Tych ostatnich doliczył się 1 183 okazów, z których 280 nadawało się do oznaczenia gatunkowego. Dominowały wśród nich kości renifera i mamuta. Przeważają elementy kostne sugerujące, że są to pozostałości fragmentów tusz rozdzielonych gdzie indziej i przetransportowanych na miejsce. Skostnienie nasad kości długich młodocianych osobników wskazuje na obozowisko w porze jesiennej. Liczne fragmenty przepalonych kości mamucich sugerują ich wykorzystanie jako opału. Jest to cenne opracowanie o charakterze dokumentacyjnym.

Publikacja 6

J. Wilczyński, P. Wojtal, & K. Sobczyk 2012. Spatial organization of the Gravettian mammoth hunters site – Kraków Spadzista (southern Poland). *Journal of Archaeological Science* 39, 3627-3642.

Jest to podsumowanie trwających od 1967 roku badań archeologicznych i archeozoologicznych stanowiska Kraków Spadzista. Próba pogodzenia rozbieżnych datowań radiowęglowych kości znalezionych na miejscu jest hipoteza, że obecna postać stanowiska jest skutkiem wymieszania (uśrednienia czasowego) pozostałości sezonowych obozowisk wielokrotnie zakładanych w tym samym miejscu. Równocześnie pewne przestrzenne zróżnicowanie natury znalezisk jest interpretowane jako przejaw odmiennej aktywności w poszczególnych częściach stanowiska. Na obszarze obozowiska podstawowego miałyby dominować kości mamuta (wykorzystywane jako opał), lisa polarnego, renifera i konia. Kościom towarzyszą narzędzia kamienne, wyroby kościane oraz ozdoby. Gdzie indziej mieściła się pracownia krzemieniarska i miejsce oprawiania lisów polarnych. Nagromadzenie w jeszcze innym miejscu kości mamutów (i stowarzyszonych ostrz broni miotanej) miałyby oznaczać oprawianie ich tusz. Dr Jarosław Wilczyński szacuje swój udział w przygotowaniu publikacji na 70%. Doceniam przede wszystkim rolę tego artykułu w upowszechnianiu dokonań krakowskiego zespołu badaczy stanowiska Spadzista na rynku międzynarodowym.

Omówienie pozostałych osiągnięć naukowych

Aktywność badawcza dra Jarosława Wilczyńskiego nie ogranicza się do tematyki kultur graweckich. Uczestniczył także jako archeozoolog w badaniach szczątków zwierzęcych ze średniowiecznego Krakowa (Wojtal *et al.* 2010, Wilczyński *et al.* 2015). Badał również szczątki zwierzęce stowarzyszone z archeologicznymi kulturami neolitycznymi (5 500–2 300 lat p.n.e.) (m.in. Moskal *et al.* 2016). Podczas badań materiałów zoologicznych ze stanowisk kultury badeńskiej (3300–2900 lat p.n.e.) stwierdził stosunkowo duży udział zwierząt dziko żyjących i bydła w stanowiskach na obszarze wschodniej Słowacji zaś świni na terenie Małopolski, co jest interpretowane jako dominacja otwartych pastwisk lub lasów dębowych w tych regionach (Dobrzańska *et al.* 2016). Istotnym uzupełnieniem tezy o rozwoju techniki polowań i przemianach diety w trakcie ewolucji kultury graweckiej w środkowej Europie jest przedstawiona w publikacjach (Wertz *et al.* 2015, 2016) spoza listy „osiągnięcia naukowego” nadreprezentacja kości skrzydeł kruka we wczesnych stanowiskach tej kultury. Jest to podstawa hipotezy, że kruki zabijane były dla piór wykorzystywanych w celach dekoracyjnych lub jako lotki do strzał. Przymysłowe wykorzystywanie łuku współgra z dominacją drobnych zwierząt w wynikach polowań z tych czasów. Obecnie dr Jarosław Wilczyński jest członkiem zespołu, który podjął badania antycznego DNA kopalnych gatunków owcy (Rannamäe *et al.* 2016), jak również innych gatunków zwierząt czwartorzędowych.

Dr Jarosław Wilczyński nie zarzucił bynajmniej swoich zamiłowań archeologicznych i publikuje artykuły dotyczące narzędzi krzemiennych, co jest poza zakresem przewodu habilitacyjnego, ale korzystnie go przedstawia jako badacza interdyscyplinarnego.

Dr Jarosław Wilczyński wylicza w uzasadnieniu swojego wniosku 12 wykonanych przez siebie recenzji redakcyjnych, gościnne redagowanie dwu numerów tematycznych *Quaternary International* oraz dwu książkowych zbiorów artykułów zawierających wyniki badań prowadzonych na stanowiskach graweckich Kraków Spadzista oraz Jaksice II. W latach 2013 i 2016 był współorganizatorem międzynarodowych konferencji naukowych *World of Gravettian Hunters* a w roku 2014 współorganizatorem sesji tematycznej podczas konferencji International Union for Prehistoric and Protohistoric Sciences w Burgos.

Od 2012 prowadzi ćwiczenia w ramach kursu *Archeozoologia* dla studentów antropologii Uniwersytetu Jagiellońskiego a od roku 2015 ćwiczenia *Tafonomia szczątków zwierzęcych i ludzkich* w ramach podyplomowego kursu *Biologia sądowa* zorganizowanego przez Instytut Zoologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. W semestrze 2011/2012 prowadził wykład w ramach kursu *Archeozoologia* dla doktorantów Uniwersytetu Rzeszowskiego. Od roku 2015 jest opiekunem naukowym doktorantki.

Podsumowanie

Badania szczątków zwierzęcych stowarzyszonych ze znaleziskami kulturowymi to bardzo cenna, ale i niewdzięczna działalność mająca w znacznym stopniu charakter usługowy w stosunku do bardziej spektakularnych osiągnięć archeologów. Trudno się z tej służebnej zależności wyzwolić. Po zapoznaniu się z dorobkiem publikacyjnym dr Jarosława Wilczyńskiego i treścią habilitacyjnego „osiągnięcia naukowego” stwierdzam, że mu się to jednak udało. Przedstawiona przez niego i uzasadniona serią artykułów kluczowa teza jest oryginalna i dobrze umotywowana materialem kopalnym. Postuluje ona stopniowe przejście łowców graweckich od diety wykorzystującej wiele gatunków zwierząt różnych rozmiarów do specjalizacji w polowaniu na mamuty (stanowiska Kraków Spadzista, Milovice I) lub renifery (stanowiska Jaksice II, Moravany Lopata II, Trencianskie Bohuslavice). Na wyobraźnię czytelnici-

ków działa spójna z tą hipotezą sprawa przypuszczalnego wykorzystania kruczych piór przez wczesnych myśliwych kultury graweckiej.

Art. 16. 1. ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki stwierdza, że „do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba, która posiada stopień doktora oraz osiągnięcia naukowe [...] uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej [...] oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową [...]. Stwierdzam, że przedstawiony do recenzji „cykl publikacji powiązanych tematycznie” spełnia te wymagania, bowiem przedstawiona w tych publikacjach hipoteza stanowi istotny wkład jej autora w rozwój wiedzy o biologicznych uwarunkowaniach ważnego etapu w rozwoju ludzkości. Uzasadnienie tej tezy jest zgodne z zasadami naukowego warsztatu badawczego archeozoologii. Uważam, że dorobek naukowy i aktywność zawodowa dra Jarosława Wilczyńskiego uzasadniają przeprowadzenie kolejnych etapów procedury ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.

prof. dr hab. Jerzy Dzik, czł. rzecz. PAN
Instytut Zoologii Uniwersytetu Warszawskiego
i Instytut Paleobiologii PAN

Warszawa, 11 września 2017 roku